

[Robert Borst](#) [Josje Brouwer](#) [Giovanni Frans](#)

vandaag om 17:17 7 minuten leestijd
overzeese gebiedsdelen

Covid-19 legt positie Cariben pijnlijk bloot

Zorg nodig voor beide Nederlanden, ook na de pandemie

1 reactie

getty images

De coronacrisis heeft de tweedeling tussen het Nederlandse vasteland en de overzeese gebiedsdelen opnieuw voor het voetlicht gebracht. Premier Rutte sprak van 'wij', maar beleid was zelden inclusief. Dat moet anders, ook in de toekomst.

Hoewel het nieuwe coronavirus op Bonaire niet heeft geleid tot een groot aantal besmettingen, zijn de gevolgen van de covid-19-crisis in deze Nederlandse bijzondere gemeente sterk voelbaar. Sinds 13 maart werd Bonaire geïsoleerd van de rest van de wereld om een lokale uitbraak van covid-19 op het eiland te voorkomen. Tegelijkertijd is het grootste deel van de Bonairianen voor hun inkomen, levensmiddelen en zorg afhankelijk van buurlanden. De sluiting van de grenzen zorgde daarom bij veel bewoners voor het wegvallen van inkomen en bracht onrust over de mogelijkheden binnen de Bonairiaanse gezondheidszorg. Nu de grenzen sinds 1 juli weer deels geopend zijn, komt een einde

aan de isolatie van Caribisch Nederland van Europees Nederland (zie ook kader 'Caribisch Nederland'). Desondanks heerst een gevoel van onzekerheid en blijven vragen bestaan over de zorgcapaciteit en de relatie met Europees Nederland.

Terugkijkend op de eerste fase van de crisis – de afgelopen vijf maanden – vragen wij ons af wat er geleerd kan worden van deze periode en hoe een zorgzamere relatie tussen de twee Nederlanden tot stand kan komen.

Ingewikkelde relatie

Op 13 maart werd Bonaire gedeeltelijk afgezonderd van de buitenwereld. Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat stelde toen namelijk een tijdelijk verbod burgerlijke luchtvaart voor Caribisch Nederland in. Dit verbod werd op 16 maart verder uitgebreid en daarmee was Bonaire de facto geïsoleerd van personenverkeer uit de rest van de wereld. De isolatie had veel consequenties: zo konden ingezetenen in het buitenland niet terug naar hun gezinnen en familie op Bonaire, zagen veel Bonairianen hun inkomen compleet wegvallen, moesten toeristen halsoverkop naar huis, en kwamen de eiland- en zorgbestuurders acuut in een crisismodus. Door de letterlijke isolatie werd duidelijk dat de zorg (nog) niet direct toegerust zou zijn om een eventuele daadwerkelijke covid-19-uitbraak het hoofd te kunnen bieden.

Voor de buitenstaander lijkt het op Bonaire, Sint Eustatius en Saba allemaal wel mee te vallen

Tijdens deze onzekere periode werd door de bevolking van Bonaire naar 'Den Haag' gekeken: wat zou de minister-president doen voor de landgenoten op 8000 kilometer afstand? Op 16 maart sprak premier Rutte tijdens de persconferentie herhaaldelijk van 'ons', 'wij' en 'samen', maar het bleef voor de Bonairianen onduidelijk of zij daarbij hoorden. Enkele dagen later kopte Caribisch Netwerk: 'Toespraak van Rutte was niet voor bijzondere gemeente Bonaire'.¹ De nieuwssite schrijft dat inwoners van Bonaire op zoek zijn naar adviezen en informatie in hun eigen taal. Bovendien wil men weten of de adviezen vanuit het RIVM onverminderd in Caribisch Nederland gelden, ondanks dat de omstandigheden daar heel anders zijn. Bovenal heerste angst onder de bevolking, want de gezondheidszorg zou niet toegerust zijn op een grootschalige covid-19-uitbraak. De onzekerheid rondom de pandemie liet de ingewikkelde relatie tussen de twee Nederlanden nogmaals zien: enerzijds is Bonaire heel duidelijk onderdeel van Nederland, anderzijds geldt dat Bonairiaanse bestuurders zelf contact met Europees Nederland moeten zoeken. Dit bleek ook toen de gezondheidszorg op Bonaire zich in zeer korte tijd moest voorbereiden op de covid-19-crisis.

Caribisch Nederland

Sinds de staatkundige herindeling van 10 oktober 2010 bestaan de Nederlandse Antillen als land niet meer. Volgens de nieuwe indeling zijn Curaçao en Sint Maarten, naast Aruba (reeds sinds 1986 een apart land) en Nederland, onafhankelijke landen in het Koninkrijk der Nederlanden. De verhouding tussen Nederland en de onafhankelijke landen Curaçao, Aruba en Sint Maarten (CAS) is vastgelegd in het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden. De eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba (BES) maken sinds de herindeling deel uit van Caribisch Nederland. Caribisch Nederland bestaat uit drie openbare lichamen, ook wel bijzondere gemeenten genoemd. De positie van deze gemeenten is de jure gelijk aan die van andere gemeenten in Nederland en Nederland kent jegens de gemeenten de gebruikelijke verplichtingen. De BES en CAS worden samen aangeduid als het Caribisch deel van het Koninkrijk.

Acute zorg

De gezondheidszorg op Bonaire wordt voor een groot deel georganiseerd door de overkoepelende zorgorganisatie Fundashon Mariadal (FM). Onder normale omstandigheden biedt het San Francisco Hospitaal van FM de gebruikelijke (poli)klinische zorg en beschikt het over twee isolatieboxen als onderdeel van de special care unit. Patiënten op deze special care worden tot 24 uur geventileerd, alvorens medische uitzending per ambulancevliegtuig naar een ander ziekenhuis met ic-capaciteit in de regio vereist is. Hiertoe heeft FM, in overleg met de overige ziekenhuizen binnen het Caribisch deel van het Koninkrijk en het ministerie van VWS, een 'luchtbrug acute zorg' opgericht. Met behulp van een speciaal vliegtuig kunnen patiënten vervoerd worden tussen onder meer Aruba, Curaçao en Colombia. Daarnaast heeft FM een zogenoemde jumelage met het Amsterdam UMC. Via deze overeenkomst worden normaliter medisch specialisten voor korte periodes uitgezonden naar Bonaire. Dit zorgarrangement bleek tijdens de isolatie van Bonaire een gedegen fundament te bieden.

In het kader van de covid-19-crisis en bijbehorende dreiging moest de acute zorg op Bonaire sterk worden opgeschaald. De inzet van beleidsmakers op Bonaire was primair gericht op preventie van lokale transmissie, maar indien nodig moest voldoende ic-capaciteit aanwezig zijn. Hiertoe werden elf medisch specialisten, als onderdeel van de jumelage Amsterdam UMC-FM naar het eiland gevlogen via een door de gezaghebber goedgekeurde chartervlucht. Naast specialisten werden op 11 april 2020 op verzoek van FM en in samenspraak met VWS tevens zes tijdelijke ic-bedden per KLM-vrachtlucht ingevlogen. Tot slot is extra ic-personeel vanuit Europees Nederland aangetrokken. Mocht in Europees Nederland een tekort aan ic-personeel ontstaan, dan kan op Bonaire opgeschaald worden met zorgpersoneel vanuit Colombia.

Bredere gevolgen

Nu de eerste acute fase voorbij lijkt, worden de bredere gevolgen voor Bonaire en de overige eilanden des te duidelijker. Voor de buitenstaander lijkt het, gebaseerd op het aantal besmettingen, op de BES allemaal wel mee te vallen (zie kader 'Huidige covid-19-situaties'). Maar deze getallen bieden geen geschikte weergave van de angst, onzekerheid en nijpende armoede onder Bonairiaanse burgers, die

slechts in beperkte mate gebruik kunnen maken van Nederlandse systemen voor (sociale) zorg. Zorg in tijden van crisis omvat meer dan acute zorg alleen. Ook in Europees Nederland ontstond een steeds grotere roep om een verbreding van het louter acute perspectief: de acute zorg is essentieel, maar uiteindelijk werkt de covid-19-crisis logischerwijs door in minder acute en andersoortige disciplines. Wij observeerden tijdens de crisis uiteindelijk een sterke samenwerking tussen de verschillende actoren in Caribisch Nederland en Europees Nederland en vroegen ons af hoe we dit moment kunnen benutten om deze relatie meer te bestendigen.

Sociaal gebied

Onze eerste suggestie voor een zorgzame en bestendige relatie is het zoeken van verbinding op sociaal gebied. Dit sociale gebied omvat wat ons betreft de gezondheidszorg en alle andere activiteiten gericht op zorgen, bijvoorbeeld onderwijs en werken. Het sociale vangnet van een grote groep Bonairiaanse ouderen is meer op spanning komen te staan. Door het staken en reduceren van dagopvang voor ouderen wordt een nog groter beroep op mantelzorgers gedaan. Social distancing verdiept daarnaast bestaande kloven en leidt juist onder armere groepen en (niet-geregistreerde) immigranten tot grote problemen. Ter vergelijking: op 'buureiland' Sint Maarten was meer dan driekwart van de coronasterfgevallen een immigrant.² Voor deze groep is fysieke afstand simpelweg te duur en sociale nabijheid hard nodig, maar vooralsnog lijken de bestaande steunmaatregelen deze groep moeilijk te bereiken.

Op Bonaire zijn dit soort dynamieken nog niet onderzocht. Wel is duidelijk dat veel Bonairianen hun uit toerisme of visserij vergaarde inkomen hebben zien opdrogen. Hierdoor zullen zij bij een volgende besmettingsreeks nog minder veerkrachtig zijn. Europees Nederland zou actiever zorg moeten dragen voor deze Nederlandse burgers, bijvoorbeeld door actiever te onderzoeken welke personen moeilijk bereikt worden met systemen voor sociale zekerheid en hier beleid voor te formuleren dat gelijkwaardig is aan dat in Europees Nederland.

Europees Nederland zou actiever zorg moeten dragen voor deze Nederlandse burgers

Structurele evaluatie

De tweede suggestie heeft betrekking op de soms wat ambigue positie van de openbare lichamen, die in tijden van crisis pijnlijk naar voren kwam. De vertaling van beleid tussen Europees en Caribisch Nederland schept een beeld van 'soms wel, meestal niet'. In sommige gevallen gelden voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba dezelfde bepalingen en adviezen als voor Europees Nederland, maar meestal geldt dat Caribisch Nederland zowel impliciet als expliciet een aparte status wordt toebedeeld. De BES

maken bijvoorbeeld geen deel uit van een veiligheidsregio, noch kent deze een eigen veiligheidsregio. Veel Europees Nederlandse beleidsformulieren kennen een afvinkhokje met de tekst 'BES geëxcludeerd'. Hoewel deze differentiatie op papier soms heel logisch is en niet problematisch hoeft te zijn, werkt de papieren realiteit in de praktijk meestal niet. In lijn met de Nationale ombudsman pleiten ook wij ervoor dat Europees en Caribisch Nederland beter voor elkaar zorgen – gedurende de covid-19-crisis én daarna.³ De jumelage Amsterdam UMC-FM biedt voor het opbouwen van een zorgzame en gelijkwaardige relatie een goed fundament en veel inspiratie.

Huidige covid-19- situaties Bonaire, Sint Eustatius en Saba**

Bonaire

Aantal besmettingen: 5

Ziekenhuisopnames: 2

Overleden personen: 0

Sint Eustatius

Aantal besmettingen: 3

Ziekenhuisopnames: 0

Overleden personen: 0

Saba

Aantal besmettingen: 3

Ziekenhuisopnames: 1

Overleden personen: 0

***=gebaseerd op openbare informatie vanuit de Openbare Lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba en bijgewerkt tot en met 30 juli 2020*

Een goed begin zou een meer structurele evaluatie van de relatie tussen de twee Nederlanden zijn. Die rol zou ingevuld kunnen worden door instanties als het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) of de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (RVS). Bovendien zou wetenschappelijk onderzoek hier een zinvolle bijdrage aan kunnen leveren. Momenteel vallen de BES bij publieke onderzoeksfinanciers vaak buiten de boot omdat er geen universiteit gevestigd is.

- Robert Borst*, promovendus beleid en bestuur in global health bij ESHPM (Erasmus Universiteit)
- Josje Brouwe*, arts-onderzoeker neurologie bij het Amsterdam UMC, locatie AMC
- Giovanni Frans, huisarts niet-praktiserend en bestuurder Fundashon Mariadal

*Robert Borst en Josje Brouwer verbleven op Bonaire in maart 2020 en observeerden daarmee de isolatie van het eiland van dichtbij.

Contact

borst@eshpm.eur.nl

cc: redactie@medischcontact.nl

Voetnoten

1. Severijnse, Marit. [Toespraak van Rutte was niet voor bijzondere gemeente Bonaire](#). Caribisch Netwerk NTR (Online) 20 maart 2020.
2. Jacobs, Silveria. [Ten of the 13 COVID-19 deaths were immigrants who reported illness late](#). The Daily Herald (Online) 30 april 2020.
3. De Nationale ombudsman. Oog voor ouderen in Caribisch Nederland. Een onderzoek naar armoede-gerelateerde problematiek van AOV-gerechtigden die in Caribisch Nederland rond of onder de armoedegrens leven. 2019.

REACTIES